

Ad van Liempt (red.)*Canon van de journalistiek*

Amsterdam (Boom) 2010, 152 p., € 19,90, ISBN 9789461051738

Richard Schoonhoven*Brandpunt. Een journalistieke doorbraak*

Amsterdam (Boom) 2010, 152 p., € 19,90, ISBN 9789461051165

Dat we in Nederland lijden aan een lijstjes-ziekte, was al bekend. Journalisten zijn er nu eenmaal gek op. Niet raar dus dat de journalistiek nu ook een canon over zichzelf heeft opgeleverd. Dat die lijstjes meer zeggen over het heden dan over het verleden, hoeft je historici niet uit te leggen. Het grootste debacle was enkele jaren terug de verkiezing van Pim Fortuyn tot de grootste Nederlander uit de geschiedenis; er bleek maar weer eens uit dat het historisch besef in Nederland uitzonderlijk laag is.

Op het eerste gezicht zou je dat ook zeggen als je de onlangs verschenen *Canon van de journalistiek* ter hand neemt. De keuze van de daarin opgenomen veertig lemma's oogt vanuit historisch oogpunt onberedeneerd, uiterst selectief en zelfs karikaturaal. Maar kan dat wel kloppen gezien de samensteller van deze canon? Ad van Liempt is verbonden aan het lectoraat Crossmedia van de hbo-opleiding journalistiek in Utrecht, alwaar hij in pittig gesprek met andere docenten tot deze canon is gekomen die bedoeld is voor 'de ambitieuze student' die 'niet te beroerd is af en toe een goed boek over het vak te lezen'. Van Liempt zelf heeft een indrukwekkende carrière achter de rug bij krant en publieke omroep, waar hij onder andere aan de wieg stond van de actuali-

teitenrubriek NOVA, het historische programma ANDERE TIJDEN en de recente historische documentairereeks DE OORLOG. Daarnaast is hij auteur van tal van historische boeken, waaronder een gedegen overzicht over de geschiedenis van het NOS-JOURNAAL.

Van Liempt is dus bepaald geen historische lichtgewicht en zijn betekenis voor de mediageschiedenis in Nederland is ongekend groot. Helaas is deze canon echter geen mijlpaal in zijn oeuvre, want het geheel gaat volledig voorbij aan de inmiddels tamelijk rijke historiografie van de journalistiek. Daar zitten algemene overzichten bij, maar ook vele monografieën over kranten, tijdschriften, markante journalisten en omroepprogramma's.

Daar is bitter weinig van terug te vinden in deze canon die meer lijkt voort te komen uit de belevingswereld van de journalist die rond 1970 begon te werken en denkt dat toen pas de kritische journalistiek is uitgevonden. Want vóór 1970 was het allemaal verzuilde rotzooi en onderdanigheid. Dat misverstand – dat vooral met verve de wereld is ingeholpen door grootheden zoals Jan Blokker – hangt als een molensteen om de nek van ieder die serieus studie wil maken van de Nederlandse journalistiek.

Als je de nu gepubliceerde lijst met onderwerpen (vooral boeken en vijf internationale films) op je in laat werken, dan kan er wederom geen andere conclusie zijn dan dat de journalistiek in Nederland in de jaren zeventig van de twintigste eeuw pas is begonnen. Vooral de laatste twintig jaar is het blijkbaar een walhalla van kwaliteit, want de meeste lemma's hebben op die jaren betrekking. Dat is toch erg curieus want juist in deze jaren is een geweldige klachtenstroom op gang gekomen over de teruglopende kwaliteit, zowel van buiten als van binnen de journalistiek.

Maar wat het meest frappeert zijn de lacunes. Behoorlijke reportages werden in Nederland blijkbaar niet gemaakt, want in die categorie staan alleen buitenlandse titels vermeld. Waar zijn de grondleggers van de moderne reportage in Nederland? Iemand als M.J. Brusse mag toch niet ontbreken met bijvoorbeeld zijn opzienbarende reportages *Van af- en*

aanmonsteren uit 1898 en zijn gebundelde reportages in *25 jaar onder de mensen* uit 1920. Hele generaties journalisten na hem zijn hier schatplichtig aan geweest, totdat hij door de generatie van de jaren zestig tot irrelevant en ouderwets werd verklaard en in de vergetelheid raakte. Dat geldt ook voor de participerende reportages van Jan Feith (bijvoorbeeld *Op het dievenpad* uit 1908, maar hij schreef nog vele andere boeken) die journalisten toonde welke resultaten kunnen worden geboekt met dit omstreden genre.

En wat te denken van Ed Polaks onthullende boek over de lintjesaffaire (1910), het eerste boek van een journalist dat ertoe bijdroeg dat een premier (Abraham Kuyper) ten val kwam. Het werk van tijdgenoot C.K. Elout moet trouwens gezien worden als het begin van de moderne, kritische en onafhankelijke politieke verslaggeving in Nederland. Voor de bijtend-sarcastische maar onovertroffen goed geschreven column zijn figuren als J.C. Schröder (Barbarossa), Alexander Cohen en A.B. Kleerkoper toonaangevend.

Te oud? Dan is er altijd nog de onovertroffen Piet Bakker, die naast sterverslaggever ook auteur was van een klassiek leerboek over de grote reportage. Maar ook geen woord over Kik Geudeker. Die stelde met de eerste reportageserie *De zaak Giessen-Nieuwkerk* uit 1929 een justitiële misstand aan de kaak. Het is zelfs onthutsend te noemen dat in de canon het werk van Joris van den Bergh ontbreekt. Zijn *Mysterieuze krachten in de sport* (1938) en *Temidden der kampioenen* (1947) worden nog steeds beschouwd als de eerste moderne boeken over sportjournalistiek.

En zou het interviewen pas echt zijn begonnen met Willem Wittkamp bij *Het Parool* in de jaren zestig? Is iedereen het baanbrekende werk van Frans Netscher en C.K. Elout vergeten? En hoe zit het met de vrouwen? Bibeb en Jantine van Asch, dat is het. Niks geen Henriette van der Mey (de eerste vrouwelijke journalist...), Emmy Belinfante (een allround-journalist die in 1928 het eerste boek over vrouwen in de journalistiek schreef...), maar ook geen Wim Hora Adema en Renate Rubinstein.

Gezien de achtergrond van Van Liempt bij de omroep is het ook curieus dat de omroep niets vermeldenswaardigs heeft opgeleverd. Er is wel een categorie 'Nieuwe Media' in zijn canon opgenomen, maar over omroep geen woord. Dat zegt misschien veel over de nog steeds geringe acceptatie van omroep in de journalistieke wereld, maar het gaat voorbij aan de rijke omroephistoriografie, inclusief het werk van Van Liempt zelf (hoewel zijn eigen boek over het NOS-JOURNAAL wel in een lijstje met de vijf beste mediahistorische boeken staat).

In zo'n canon van de omroepjournalistiek mag BRANDPUNT niet ontbreken. Niet zozeer omdat het programma sinds kort weer terug is op de buis, maar door de baanbrekende geschiedenis. De actualiteitenrubriek was in 1960 begonnen als een poging van de KRO om ook iets te doen aan actualiteiten op televisie, waar steeds meer zendtijd te vullen was. Maar het programma begon pas echt furore te maken nadat in 1962 de ervaren krantenjournalist Richard Schoonhoven hoofdredacteur was geworden. Schoonhoven heeft onlangs zijn korte terugblik op die periode gepubliceerd.

BRANDPUNT werd na 1962 een team van hoogvliegers die de vinger aan de pols legden van de steeds meer turbulente jaren zestig. Aad van den Heuvel en de artistieke cameraman Piet Kaart trokken de wereld in en Ed van Westerloo, Ad Langebent en Frits van der Poel ontwikkelden een kritische stijl van reportages maken en interviewen in Nederland. Henk Neuman leverde het vlijmscherpe commentaar.

Schoonhoven was er hoofdredacteur totdat hij in 1969 naar het omroepmanagement overstapte. Zijn boekje geeft een aardige inkijk in de jonghondenwereld waar elke dag weer een grens leek te worden verlegd. Overigens niet alleen door journalisten, maar ook door bisschop Bekkers die af en toe vrijmoedig zaken de ether in slingerde waar achteraf veel over gesproken werd onder katholieken. Want BRANDPUNT was wellicht een taboedoorbre-

kende rubriek, maar lang niet in alle opzichten zuildoorbrekend.

Wel kwam het tot geruchtmakende conflicten met de leiding van de KRO en de katholieke achterban, vooral de georganiseerde kant. Men was nu eenmaal niet gewend een kritische vraag te krijgen van journalisten die men beschouwde deel te zijn van de eigen katholieke levenssfeer. Het grote moment in dat spel was de BRANDPUNT-aandacht na de nacht van Schmelzer in oktober 1966. Daarover (en dat geldt ook voor de verboden uitzending van een interview met de Franse verzetsheld, ex-minister en rebel George Bidault) is zoveel geschreven dat Schoonhoven er niets noemenswaardigs aan weet toe te voegen. Integendeel, voor deze affaires blijft het onderzoek van Manning, Prenger, Bank en Van Vree nog steeds maatgevend.

Dat geldt ook voor heel veel andere zaken, want Schoonhoven is niet echt de archieven ingedoken. Hij heeft zijn boek geschreven op basis van het geheugen en wat losse stukken uit zijn eigen knipselverzameling. Dat is natuurlijk jammer, want een volledige geschiedschrijving van een fascinerende rubriek levert dat bepaald niet op. Wel kunnen we nu beschikken over een paar mooie observaties – helaas niet geheel vrij van zelfingenomenheid – van een man die het dichtst bij het vuur heeft gezeten.

BRANDPUNT hoort dus zeker tot de hoogtepunten van de Nederlandse journalistiek. Samen met ACHTER HET NIEUWS van de VARA gaf het programma een professioneel gezicht aan de televisiejournalistiek. De televisie emancipeerde er als het ware door tot een zelfstandige en kritische macht in de samenleving. Op het fundament van dergelijke rubrieken heeft de televisiejournalistiek voort kunnen bouwen aan de grote variëteit en onafhankelijkheid die nu zo vanzelfsprekend zijn geworden dat we het af en toe nauwelijks lijken te beseffen.

Maar niet in de canon dus. Jammer en niet echt te begrijpen, tenzij je redeneert vanuit de praktische omstandigheid dat een historisch omroepprogramma slecht bereikbaar is voor een belangstellende buitenstaander. En natuur-

lijk, een canon heeft altijd een willekeurig element, waarbij scherpe keuzes moeten worden gemaakt. Dat kan iedereen begrijpen. Maar de lijst die Van Liempt nu aan zijn hbo-studenten aanbeveelt, is in het totaal van de geschiedenis van de moderne journalistiek wel buitengewoon onevenwichtig. Ik zou zelfs zeggen: karikaturaal en in strijd met alles dat het mediahistorisch onderzoek heeft opgeleverd.

Huub Wijffes